

Duális szakképzés – szelektív iskolarendszerben

A magyar iskolarendszerről

A magyar iskolarendszer átalakulása a 90-es évek elejétől napjainkig nagyrészt spontán módon zajlott, a folyamatokat döntően a decentralizáció, valamint a demográfiai folyamatok befolyásolták. A középiskolák működését leginkább az egyre csökkenő tanulólétszám határozta meg, amelynek szinten tartása is nagy feladatot rótt az oktatáspolitikai szereplőire. A középiskolák tanulókért folytatott versenyének eredményeként a kínálat bővülése volt megfigyelhető mind vertikálisan, mind horizontálisan. (Radó, 2007:20.)

A hazai iskolarendszerben a tanulók csoportokba sorolása és ezzel kapcsolatban a tudás egyenlőtlen társadalmi elosztása nem új keletű. Ferge Zsuzsa e tekintetben úgy fogalmaz, hogy az iskolarendszeren belül a mindig is különböző iskolatípusok léteztek, melyek társadalmi értéke mindig is eltért. Az előzők értelmében előrevetíthető, hogy a tanulók képességeik és a társadalmi származásuk függvényében profitálhatnak többet vagy kevesebbet. (Ferge, 1984: 25.)

Fehérvári Anikó nemzetközi és hazai kutatásokkal is alátámasztja azt a tényt, hogy a magyar iskolarendszer igen szelektív. Ez a fajta szelekció – véleménye szerint – többnyire arra a kimondott vagy csak hallgatólagosan elfogadott feltevésre épül, hogy a tanulók képességei között jelentős különbségek vannak, amelyek tartósan fennmaradnak. Ezek a legtöbbször kétféleképpen alakulhatnak ki. Egyrészt a pedagógusok által a gyerekről alkotott előfeltevések kapcsán, amelyeket a pedagógusok általában a gyengébbnek tartott tanulókkal szemben, öntudatlanul alkalmaznak. Másrészt megfigyelhetjük azt a jelenséget is, amikor a felszínen úgy tűnik, mintha a szülők választanának gyerekek vélt vagy valós tehetségéhez, adottságaihoz illeszkedő iskolát vagy szakmát, a valóságban azonban az iskolák válogatnak a sokféle tehetség-ígéret között. (Fehérvári, 2012.)

A következőkben röviden jellemzem azon iskolarendszerű képzéseket, amelyek a fentiek alapján nagymértékben befolyásolhatják a tanuló jövőbeni tanulási útját.

Képzés alapfokon

Az alapfokú oktatási rendszerből még mindig sok gyakorlatilag írástudatlan gyerek kerül ki. Óhatatlanul is felmerül a kérdés még a laikusokban is, hogy „Mi történik akkor a nyolc év alatt?” A kérdés megválaszolása nem könnyű feladat, viszont az említett sikertelenség nagyfokú kudarcélményt generál a tanulóban. Még ennél is nagyobb problémának látom azt, ha a tanuló nem a tudásszintjének megfelelő iskolába megy továbbtanulni. A képességeit meghaladó iskolát választva könnyen lemorzsolódik, ha pedig gyengébb intézményben tanul tovább, akkor az osztálytársai a nagyon lassú tanulási tempójukkal hátráltatják majd őt a tanulásban. (Bihall, 2009:106.)

A szakképzés rendszere

A 90-es évek első felében teljesen új alapokra került hazánkban a szakképzés irányítása, s ezzel együtt a korábbi évektől eltérő, más jogi szabályozás kidolgozása kezdődött el, hiszen a szakképzés rendszerének is meg kellett felelnie a piacgazdaság új igényeinek. Az említett időszakban az 1993. évi szakképzési törvény, valamint annak 1995. évi módosítása adta meg a hazai szakképzés törvényi hátterét. Ennek új elemei voltak többek között a tanulószervezés jogi szabályozása és a szakképző iskoláknak a gazdasági szervezetekkel történő szorosabb kapcsolatának előirányozása is. A szakképző intézmények és a megjelenő új gazdasági szereplők közötti kapcsolattartásban a kamaráknak egyre nagyobb feladat jutott, és erre az időszakra tehető az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) életre hívása is. Ebben alapvető változást 2013. szeptember 1-e hozott, amikor is hatályba lépett az új szakképzési törvény, és ennek hatásai érezhetőek jelenleg is. Itt elsősorban a szakképzésben tanulók közismereti tantárgyainál történt változásokra gondolok, mivel azokat lecsökkentették a szakmai tantárgyakét pedig felemelték. Az iskoláknak a kamarákkal való kapcsolata megmaradt, amelynek köszönhetően a duális képzési rendszer bevezetésére is sor került. Újdonság még az is, hogy az OKJ is megváltozott, amelynek hatására a szakképzés megszervezéséhez vezető úton várhatóan megszűnnek majd az elágazások.

Czomba Sándor, a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) foglalkoztatáspolitikáért felelős államtitkára úgy nyilatkozott az új szakképzési törvény várható hatásairól, hogy a változások közül legfontosabbnak azt tartja, hogy a jövőben, a szakközépiskolában az érettségivel együtt a tanulók már a tizenkettedik évfolyam végén szakmai végzettséget is szereznek. Igaz, ez nem az Országos Képzési Jegyzék szerinti szakképzést jelenti, de egy olyan szakmai érettséget, amellyel már akkor is elhelyezkedhet a tanuló, ha nem megy tovább szakképzési évfolyamra - mondta az államtitkár, hozzátéve, hogy a szakmai érettségi a FEOR szerinti munkakörben jogosít munkavégzésre. A szakmai érettségi birtokában tehát a diák dönthet úgy, hogy továbbtanul szakközépiskolában, vagy akár főiskolán, egyetemen, de a munkaerő-piacot is választhatja - összegezte Czomba Sándor.¹ (Eduline, 2012)

Az elmúlt két évtized felvételi statisztikáit megfigyelve azt látom, hogy szakiskolába leginkább a leggyengébb tanulási képességekkel rendelkező tanulók jelentkeztek. A szakmaszerzés és az érettségi is felértékelődött, hiszen ezek valamelyike nélkül ma már szinte létezni sem lehet.

A bevezetőmben már megállapítottam, hogy a szülők és a tanárok sokszor nem mérik fel helyesen az alapfokú képzésből kikerülő diák képességeit és ez által nem a megfelelő tanulói úton indítják el őket.

---

¹ Eduline: Teljesen átszabják a szakiskolai képzést 2013 szeptemberétől (2012.08.27.)
http://eduline.hu/felnottkepzes/2012/8/27/Teljesen_atszabjak_a_szakiskolai_kepzeset_20_E90WX5 (Letöltés ideje: 2014.05.13.)

Továbbá említettem azt is, hogy a szakiskolai képzési formát leginkább a nagyarányú lemorzsolódás jellemzi, így a tanulói kudarcok középfokon is folytatódnak.

A fenti jelenségről számol be egy 2012-es tanulmányában Györgyi Zoltán is, miszerint a korábbi évek felmérései alapján a szakmunkásképzésbe lépők számának, arányának csökkenése azt is jelentette, hogy az itt tanulók összetétele romlott, hiszen a legjobbak érettségit adó képzésbe mentek, ugyanakkor az általános iskolát a leggyengébb eredménnyel végzők is bekerültek a képzésbe, vagyis olyan tudással, tanulmányi eredménnyel rendelkező fiatalok, akik a nyolcvanas években csak az általános iskola befejezéséig jutottak. (Györgyi, 2012:19.)

A duális szakképzés

A szakképzési rendszer fejlesztési irányvonalaiából azt látom, hogy egyre jobban elengedhetetlen fontosságú lesz a gazdaság igényeinek a közvetítése. A gazdaság és a szakképzés közötti intézményesült közvetítői szerepkört vizsgálva arra figyeltem fel, hogy az állam a rendszerváltás óta ezeket a feladatokat egyre inkább a gazdasági kamarákra ruházza át, napjainkban már németországi példa alapján is elképzelve a vállalatokkal való együttműködést. Ezt az irányt igazolni látszik az is, hogy már a 2010-ben megalakított kormány feltett szándéka is a szakképzés arányának és presztízsének növelése volt.

A fenti állításaim mind feltevéseken alapulnak, így tehát, hogy a jövőben is folytatódni fog ez a tendencia, azt most még nem jelenthetem ki egyértelműen.

Jelenleg a szakképzés elméleti dominanciájának csökkentése a terv, amelynek hatására a munka alapú képzés aránya pedig várhatóan növekedni fog. Az elgondolás szerint ezzel növelni kívánják majd a képzés presztízsét is, amely véleményem szerint ennél összetettebb tényező, hiszen a társadalmi igényektől és elvárásoktól függetlenül nem lehetséges annak mesterségesen történő szabályozása.

A vállalatoknál folyó képzés arányának növelésével pedig egyfajta duális képzés irányába való elmozdulást kívánnak megvalósítani. Ehhez alapokat egy olyan, erős tanoncképzéssel rendelkező országok ihlettek, mint Németország. A szakképzéssel foglalkozó szakirodalmak szerint a német rendszer valóban sikeres, viszont ott több évtizede bejáratott mechanizmusról beszélhetünk, hazánkban viszont nincs már átörökített hagyománya.

Az újonnan bevezetett intézkedések megosztják a szakképzési szakértőket is. Vannak, akik szerint az elképzelt új szakképzési szerkezet, mely rövidebb idejű és több gyakorlati képzést tartalmaz, nem hagy majd elegendő időt a kulcskompetenciák fejlesztésére. Ennek eredménye pedig a gyenge olvasási és tanulási képességű, a képzésből lemorzsolódó és a munkaerőpiacról való kiszorulás veszélyével

fenyegetett fiatalok hányadának növekedése lehet. Valamint tovább nőhet a szakadék a szakiskola és a felsőoktatási belépésre felkészítő programok között is. Nem világos az sem, hogy mennyire lesz egyértelmű az állam és a gazdaság szakképzés iránti felelőssége, illetve, hogy mely vállalatok szolgálhatnának az új duális rendszer alappilléreiként. (Cedefop, 2011:20.)

Gimnáziumot vagy szakközépiskolát válasszunk?

A gimnáziumok olyan középiskolák, melyek általános műveltséget adnak és felkészítenek az érettségire illetve a felsőfokú továbbtanulásra. Ezen intézmény típus mellett általában két megfontolásból döntenek a tanulók. Választják egyrészt azok, akik tanulmányi eredményeik, képességeik alapján érettségi után várhatóan a felsőoktatásban folytatják majd tanulmányaikat, másrészt azok, akiknek még nincs elképzelésük az érettségi után választandó irányról, ki akarják tolni a szakmaválasztás időpontját. Természetesen a gimnáziumok egymástól eltérő programjai, a különböző emelt óraszámú oktatott tárgyak, humán illetve reál irányultságú osztályok révén a gimnáziumok által kínált képzés is meglehetősen sokszínű, bizonyos szintű „szakosodásra” lehetőséget nyújt.

A szakközépiskola a felsőoktatásban való továbbtanuláshoz vagy a munkaerő-piaci irányultságú, érettségire épülő szakképzésben való részvételre teremti meg a lehetőséget. Ezt a továbbtanulási formát a korábbi években inkább azok a tanulók választották, akik bizonytalanok voltak, hogy szakmát akarnak tanulni vagy inkább a felsőoktatásba mennek tovább. Mára azoknak a tanulóknak is nőtt az aránya, akiknek többé-kevésbé már megvan a konkrét elképzelésük - akár a felsőoktatásban, akár a szakképzésben gondolkodnak - az érettségi utáni továbbtanulás irányáról.

Az elmúlt években azok részére, akik az érettségit követően gyorsan szerettek volna szakmát szerezni és munkába állni egyenlő idő állt rendelkezésükre, attól függetlenül, hogy gimnáziumi vagy szakközépiskolai érettségivel rendelkeztek. Az új szakképzési rendszerben tanuló középiskolások juthatnak majd először előnyhöz a gimnáziumi évfolyamtársaikkal szemben a szakmaszerzésben vívott harcban.

Fontos tehát tisztában lenni azzal, hogy a régebbi gyakorlattól eltérően a mai rendszerben - mintegy másfél évtizede már - a szakközépiskolák az érettségivel együtt szakmát nem adnak, ott csak a szakmai alapozást kapnak a tanulók, a szakmai képzés az érettségit követő további évfolyamokon történik.²

Iskolai szelekció

A szelektív iskolarendszer arra épül, hogy a különböző felkészültséggel, különböző tehetséggel rendelkező gyerekeket külön intézményekben neveljék. Az oktatási rendszernek eszerint szelektívnek

---

² <http://www.kozepiskolai felveteli.hu/iskolavalasztas-szempontok.htm>; Középiskolai felvételi 2012. (Letöltés ideje: 2014.05.13.)

kell lennie, vélekedik Falus Iván. Megtudhatjuk tőle azt is, hogy véleménye szerint fokozatosan „el kell választani egymástól” a gyorsabban haladókat a gyengébbektől, hogy mindenki a saját haladási ütemének s később már saját igény szintjének megfelelő oktatásban részesülhessen. (Falus, 2003:49-50.)

A hazai iskolarendszerben a korábbi évtizedek oktatásfilozófiai álláspontja szerint már korábban is létezett ez a szelekció, viszont akkor még a politikai vezetés és az oktatásirányítás képviselői is az ellentétes álláspontra helyezkedtek. Napjainkban az iskolai szelekció inkább negatív hangokat vált ki a társadalomból. A korábbi politikai vezetés és a jelenlegi kormány sem vállalja fel a diákok szelektálását, inkább csak tehetségek kiválasztásáról, valamint a képességek szerinti tanulási utakról beszél. Falus Iván filozófiájának gyakorlatba való átültetése a mai napig sem tudott megvalósulni, ezért várható, hogy a szelektív iskolarendszer a jövőben is többnyire spontán folyamatoknak lesz köszönhető.

Irodalom

Bihall Tamás: Miért fontos a gazdaságnak a szakképzés? in Szakképzési Szemle XXV. Évfolyam, 2009. 1. szám. pp. 94-107.

Cedefop: A magyarországi szakképzés, Luxemburg, 2011.

Falus Iván (szerk.): Didaktika – Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003.

Fehérvári Anikó: Tanulási utak a szakképzésben. Iskolakultúra, 2012/7-8. pp. 3-20.

Ferge Zsuzsa: Az iskolarendszer és a tudás társadalmi meghatározottsága, Akadémiai kiadó, Budapest, 1984.

Györgyi Zoltán: A képzés és a munkaerőpiac. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest, 2012.

Radó Péter: Méltányosság az oktatásban, Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest, 2007.